

NEKI PROBLEMI CIVILNOG SEKTORA U PRVOM NUKLEARNOM UDARU

Prvi nuklearni udar (PNU) daje početnom periodu rata potpuno nove dimenzije koje mogu imati i odlučujući uticaj na konačan ishod rata. Sve što je o tome poznato i što je mogla pružiti vojna teorija, još se svodi na nedovoljno poznat kvalitet i kvantitet siline, brzine i učestalnosti udara, mogućnost izvođenja borbenih dejstava, obim nastalih posledica i na ostale, pretežno vojne aspekte PNU.¹

Međutim, dublja analiza cilja što ga protivnik želi postići PNU i diferenciranje globalne strukture nastalih posledica nameću potrebu svestranijeg sagledavanja svih problema s kojima će biti suočen civilni sektor u početnom periodu rata. Mnogi od tih problema prevazilaze okvire tog sektora, jer će se snažno odraziti i na postupke, pokrete i dejstva oružanih snaga. Negativan uticaj će se odraziti ne samo na razvoj drugog već i na dejstva prvog strategijskog ešelona.

Prema nekim analizama i procenama može se očekivati da će ratni naponi i aktivnost napadnute zemlje u toj fazi ratu, po strukturi i obimu angažovanih snaga, sadržavati više elemenata za ublažavanje i smanjivanje nastalih gubitaka i otklanjanje neodložnih posledica PNU, kako bi opštenarodna oružana borba u sledećoj fazi bila što efikasnija. Imajući u vidu da ceo sistem i koncepcije odbrane u savremenom ratu baziraju na dve osnovne organizovane oblasti društva — oružanim snagama i civilnom sektoru — pri čemu, svaka od njih ima svoje, u načelu, određene međusobno uslovljene i koordinirane zadatke. Ne sme se zanemariti činjenica da one moraju raspolagati i najnužnijom polaznom, organizovanom bazom materijalno-tehničkih i drugih snaga, pri čemu ne bi smeo biti prenaplašen prioritet ni jednog faktora odbrane.

Evolucija ratne tehnike donela je armiji prednosti visoko stručne organizacije koja u nizu komponenata ide do automatizacije, što joj u znatnoj meri smanjuje potrebu za ljudskim efektivima, bar što se tiče prvog strategijskog ešelona. Neosporno je da će ovi efikativi doći do punog izražaja tek u narednom periodu rata, do kada ih treba sačuvati, što znači, smanjiti efikasnost PNU, jer on, iz poznatih razloga, i predstavlja najveću opasnost za ljudski faktor. Sem toga, armija se kroz savremenu obuku priprema i osposobljava za izvršavanje zadataka i u najtežim uslovima, podešava i prilagođava svoju

¹ Pri ovom razmatranju pojam civilnog sektora uzet je u najširem smislu; njime je obuhvaćeno sve što je izvan oružanih snaga, dok se PNU tretira kao prvi i naredni NU u početnom periodu rata.

organizaciju i strukturu, naoružanje, opremu, razmeštaj, i drugo, da bi što bezbolnije preodolela i tu najkritičniju fazu rata.

Međutim, odbrana zemlje više ne počiva samo na snazi armije, njenoj sposobnosti da primi udarce protivnika i da ih istom silinom uzvрати, već isto tako i od sposobnosti svih ostalih snaga društva da preodole iste takve udare, nastave život, proizvodnju i borbu. Ko- načno, sva dosadašnja saznanja o koncepcijama upotrebe nuklear- nog oružja u početnom periodu rata navode na zaključak da će najснаžniji projektili biti upotrebljeni baš na one ciljeve u dubini teritorije gde se žele postići najveći efekti u uništavanju ljudi i ma- terijalnih dobara. Prema tome, može se očekivati da najveća masa vojnih obveznika ove udare neće doživeti kao vojnici, već kao ci- vilna lica. Naravno, pri ovome se ima u vidu rat koji bi od početka bio nuklearan i iznenađan, jer bi situacija u drugoj mogućoj vari- janti nuklearnog rata bila u tom pogledu nešto lakša.

Razmatranje PNU sa tog aspekta dovodi do mnogih, veoma krupnih problema koji, pre svega, u okviru vojne teorije i opštih koncepcija, traže rešenja i materijalizaciju. Dosadašnja praksa u konkretnim pripremama i vežbama je nepobitno dokazala da teorija po mnogim pitanjima iz ove oblasti još nije dovoljno osvetlila put.

Do sada je sasvim sigurno konstatovano da će PNU najсurovije rušiti granicu između fronta i pozadine. Protivnik će dejstvovati istovremeno, ako ne po svim objektima, a ono sigurno po najvitalnijim tačkama i oblastima na celoj teritoriji. On će prenositi dejstva u najдublju pozadinu, gde će uništavanju biti izložene velike ljudske aglomeracije. Međutim, preživljavanje ljudstva zavisi, u prvom redu, od obima i kvaliteta ranije izvršenih priprema, sprovedenih mera zaštite, spasavanja i otklanjanja nastalih posledica.

Za preodolevanje PNU civilnom sektoru stoje na raspolaganju tri osnovne oblasti mera i postupaka koje se međusobno razlikuju po vremenu, načinu i sredstvima. Radi se, naime, o kompleksu mera kojima se nastoji upotrebiti sistem PVO teritorije, smanjiti osetljivi-ost, povećati upornost i žilavost onih gradova koji mogu biti ci- ljevi PNU

Prva oblast obuhvata pasivne, preventivne mere zaštite u ko- jima, prema mnogim stavovima, dominantnu ulogu imaju evakuaci- ja i skloništa, pored urbanističkih, građevinsko-tehničkih i drugih mera zaštite.

Druga oblast se ispoljava kroz aktivne, operativne mere spa- savanja i otklanjanja nastalih posledica radi smanjivanja i ublaža- vanja ljudskih i materijalnih gubitaka, organizovanja poremećene proizvodnje i produžavanja borbe. Ovim merama društvo dopunjuje preventivne mere zaštite koje se iz operativnih razloga, pre svega, ekonomskih, nisu mogle obezbediti na svakom mestu i u najvećem stepenu sigurnosti.

Treća oblast na specifičan način predstavlja integralni deo prve dve bez kojih ne bi mogla egzistirati. Ona se odnosi na organi- zacijske i druge mere civilnog sektora u pripremama zemlje i naroda

za rat. Istaknuto mesto imaju naučnoistraživački rad, organizacija, obuka i priprema stanovništva.

Zajednički cilj svih ovih mera je zaštita čoveka — da sve to preživi — jer sva njegova ostala prava i obaveze mogu da se realizuju samo pod tim uslovom. Društvo, sa svoje strane, mora tom osnovnom faktoru za vođenje rata obezbediti neophodne uslove, jer su njegove individualne mogućnosti nedovoljne. A to, nadalje, znači da se zajednica mora brinuti i o realnim mogućnostima i da svaki pojedinac može i u najtežim uslovima što efikasnije izvršiti svoje obaveze prema društvu, a ne samo da ih utvrdi i proklamuje.

Najzad, to su i u dosadašnjim ratovima uglavnom bile poznate i efikasno sprovedene mere u oblasti civilnog sektora. Međutim, teorija o PNU i nuklearno oružje uopšte, veoma snažno unose nove elemente u sve tri oblasti, podiže ih kvalitativno i kvantitativno na viši stepen nego u prošlom ratu.

S obzirom na kompletnost ove problematike bilo bi nerealno pretendovati na njenu iscrpnu i svestranu analizu, jer se to u ovom obliku i na ovom mestu ne može očekivati. Radi toga je nužno bar neke najuticajnije komponente posebno istaći i na njih skrenuti pažnju.

PROBLEM ZAŠTITE STANOVNIŠTVA OD PNU

Strukturom PNU, kako je do sada u vojnoj teoriji prezentirana, na vrlo ubedljiv način dokazuje se da će veliki deo teritorije biti podvrgnut kombinovanom, uništavajućem dejstvu savremenih napadnih sredstava. Ako bismo u okviru takve konstatacije nastojali da sagledamo najmasovnije i najefikasnije komponente preventivnih mera zaštite stanovništva, najčešće se u prvi plan ističu evakuacija i zaštita u skloništima. Dalje, analiza ovih mogućnosti u okviru načelnih, pa i konkretnih stavova, dovodi do kompromisnog rešenja u kome su zastupljene obe mere zaštite. Međutim, kada je u pitanju zaštita stanovništva u manje ili više predvidljivim ciljevima PNU — političkim, privrednim i drugim vitalnim centrima, nije nimalo lako ni jednostavno utvrditi taj optimalni kompromis.

Literatura iz ove oblasti, kao i stavovi nekih naših teoretičara, upućuju na dosta logično rezonovanje, po kome nema razloga da se iz grada koji će biti najverovatniji cilj PNU ne evakuiše celokupno stanovništvo. Jer — zašto u gradu za koji se pretpostavlja da će biti uništen ili da će pretrpeti velike gubitke, ostaviti deo stanovništva? Nadalje, logika ove teorije pretpostavlja da će mere i postupci kojima se može uticati na smanjivanje iznenađenja biti dovoljno efikasni da se obezbedi nepohodno vreme za evakuaciju. Uostalom, na to se računa i u onim rešenjima po kojima se evakuacijom obuhvata samo deo stanovništva. Konačno, ako ne bude dovoljno za planiranu evakuaciju, bez obzira na njen obim, to vreme sigurno neće biti dovoljno ni za preduzimanje neposrednih mera preventivne zaštite, ukoliko nisu blagovremeno sprovedene.

Prekid proizvodnje u prvim danima rata u gradovima gde su koncentrisane značajne proizvodne snage, obrazlaže se činjenicom da će proizvodnja i inače biti prekinuta nuklearnim udarima koji će uslediti. Pri ovome se očigledno računa na obezbeđivanje neophodnih materijalnih rezervi bez kojih ni jedna zemlja neće ući u rat, niti se u toj fazi rata može osloniti na one proizvodne kapacitete koji će biti ciljevi tih udara.

Na prvi pogled ova teorija može se učiniti prihvatljivom i vrlo ekonomičnom, jer gotovo isključuje potrebu izgradnje velikih i vrlo skupih skloništa u gradovima i omogućava da se evakuisano stanovništvo u prihvatnim rejonima zaštićuje jednostavnijim skloništima.

Međutim, očigledna jednostranost i nerespektovanja iznenađenja su najslabije tačke takve teorije. Bez obzira na to što je relativan pojam iznenađenje, u svim elementima priprema civilnog sektora za rat mora biti stalno prisutno i maksimalno respektovano, naročito kada je u pitanju rat koji bi počeo serijom nuklearnih udara. Iz tog proističe i potreba za raznovrsnim merama zaštite kojima se efikasnije obezbeđuje preživljavanje stanovništva, naročito u situacijama gde bi jednostrana rešenja mogla biti uzrok višestrukog povećanju ljudskih i materijalnih gubitaka.

Mnogi veoma značajni faktori i specifični uslovi moraju biti detaljno i svestrano analizirani da bi se pronašla najprihvatljivija rešenja. Zbog toga se u nekim zemljama javljaju potpuno dijametralni stavovi prema evakuaciji kao meri zaštite. U SR Nemačkoj, na primer, aksiomom „ostani gde jesi”, evakuacija se odbacuje kao realna mogućnost zaštite za tamošnje uslove. Međutim, zbog strukture naseljenosti teritorije načelom „evakuacija ili smrt”, SAD, pre svega, računaju na evakuaciju.

U oblasti zaštite stanovništva u skloništima, PNU nameće potrebu njihove izgradnje povećanog obima i boljeg kvaliteta. Reč je o nekoj vrsti teritorijalne zaštite stanovništva koja bi predstavljala sistem skloništa različitih po vrsti i stepenu zaštite. Opasnost od radioaktivnih padavina, kojoj će biti izložen najveći deo stanovništva, zahteva pronalaženje nove vrste skloništa sa hermetizacijom i posebnim režimom zaštite. Ovakvom vrstom skloništa moralo bi biti obezbeđeno celokupno stanovništvo, izvan neposrednih ciljeva NU, dok bi se viši stepen i kompletnija zaštita mogla rejonizirati prema najverovatnijim ciljevima PNU.

Trajanje PNU, računajući pri tome i na sekundarne opasnosti koje se produžavaju, unosi potpuno nov element u režim zaštite stanovništva u skloništima. Naime, vreme boravka u skloništu nije više ograničeno samo periodom neposrednog udara — eksplozije, već se usled masiranog karaktera PNU i naknadnih opasnosti (kontaminacija, požari i ruševine) produžava i na nekoliko dana. To u funkcionalnoj organizaciji skloništa (obezbeđivanju instalacija i drugih uslova za duži boravak velikog broja ljudi u hermetički zatvorenom i vrlo ograničenom prostoru) stvara izuzetno teške i složene materijalne i tehničke probleme.

Poseban problem u ovoj vrsti zaštite stanovništva u gradovima koji će biti neposredni ciljevi PNU odnosi se na sklonišne kapacitete. Naime, postavlja se pitanje — da li potrebne kapacitete računati za celokupno stanovništvo u gradu, ili samo za onaj deo koji u gradu ostaje posle evakuacije? Na prvo rešenje navodi savremeni rat i mogućnost iznenađenja, kada neće biti vremena za evakuaciju. Ali, to zahteva ogromna materijalna ulaganja koja ne mogu izdržati ni najrazvijenije zemlje.

Druga varijanta je sa ekonomskog stanovišta prihvatljivija, ali sa mnogo rizika od iznenadnog napada. Neke zemlje rešile su ovaj problem tako što grade skloništa određenog kapaciteta za duži period zaštite koja, u slučaju iznenadnog napada, mogu primiti dvaput veći broj lica, ali za kraće vreme.

Nakon ovog kratkog i parcijalnog razmatranja problema zaštite stanovništva od PNU, nemoguće je dati kompleksne zaključke, ali se mogu istaći neke osnovne konstatacije:

Prvo, evakuacija kao mera zaštite stanovništva od PNU je efikasna, ali i vrlo rizična zato što neprijatelj može da iznenadi. Zbog toga zahteva izuzetnu organizovanost, detaljne i blagovremene pripreme. Za naše uslove evakuacija se ocenjuje kao pogodna mera zaštite s obzirom na:

pogodan razmeštaj stanovništva, jer manji deo živi u velikim gradovima;

orografsku strukturu teritorije;

stanovništvo koje je za protekle dve decenije došlo u gradove sa sela, još u njemu ima rodbinske, materijalne i druge veze, što je za evakuaciju veoma povoljna okolnost.

Drugo, skloništa nisu pružala apsolutnu zaštitu ni u dosadašnjim ratovima, pa je nerealno očekivati da će to uspeti u eventualnom nuklearnom ratu. Ovu meru zaštite treba shvatiti, pre svega, kao nastojanje društva da se spreči masovno uništavanje stanovništva, što je jedan od osnovnih ciljeva PNU. Takav stav u ovoj oblasti objektivno ističe sledeće:

mogućnost zaštite stanovništva u skloništima od nuklearnog oružja uopšte treba posmatrati u relativnom odnosu iz koga proističu i realne mogućnosti zaštite;

sigurnu zaštitu nemoguće je obezbediti samo u zonama gde će se ispoljiti najviši intenziteti dejstva (oko nulte tačke — NT), dok će zaštita stanovništva u zonama dalje od NT zavisiti od stepena otpornosti objekata i vrste zaštite;

skloništa koja mogu pružiti sigurnu zaštitu od pojedinih vrsta dejstva nisu samo armirano-betonska, već to mogu biti i zakloni, adaptirane prostorije i drugi pogodni zatvoreni prostori;

negiranje mogućnosti zaštite od PNU sa bilo kog stanovišta dovodi do osećanja bespomoćnosti, što može biti štetno i opasno.

Treće, težnja savremenog urbanizma za prostorom, a posebno zahtev za rešavanjem saobraćajnih, komunalnih i drugih problema modernog grada u trećoj dimenziji (podzemlju), pogoduju potrebama zaštite, jer se smanjuje osetljivost i ranjivost objekata i lakše

obezbeđuju sklonišni kapaciteti. Prostorno planiranje po kome se na teritoriji grada izdvaja više samostalnih urbanističkih i komunalnih celina, obezbeđuje rastresitost. Tako će u izvesnom broju ovakvih celina biti manja razaranja, postojaće veća mogućnost da se pruži pomoć i prihvat građanstvu iz najteže oštećenih delova grada. Imajući u vidu ove i niz drugih elemenata zaštite koji se vrlo uspešno mogu ukomponovati u savremeni urbanizam, arhitekturu i građevinarstvo, nameće se potreba snažnijeg i efikasnijeg uticaja odgovornih faktora za dosledniju primenu principa zaštite u ovim oblastima.

UBLAŽAVANJE I OTKLANJANJE POSLEDICA PNU

I pored savremeno organizovane PVO i obimno sprovedenih svih preventivnih mera zaštite, mora se računati na mnogobrojne ljudske žrtve, materijalna razaranja i uništavanja.

Rat su oduvek vodile oružane snage, pa su i podnosile najveće gubitke. Ostali deo naroda manje je stradao. Međutim, iz rata u rat menjao se odnos tih gubitaka na štetu civilnog stanovništva. Tako su njegovi gubici već u prvom svetskom ratu iznosili oko 500.000 ljudi, a posle dvadeset godina, u drugom, bili su pedeset puta veći, tj. oko 25 miliona ljudi. Ovakva tendencija u strukturi gubitaka sigurno navodi na zaključke da će gubici civilnog stanovništva u eventualnom nuklearnom ratu biti mnogo veći nego u oružanim snagama.

Prema analizama i procenama nekih vojnih teoretičara, od ukupnih gubitaka u početnom periodu rata, oko 95% bilo bi među civilnim stanovništvom, a samo oko 5% kod pripadnika oružanih snaga. Ovo saznanje, bez obzira na to koliko analize bile potpuno tačne, veoma ozbiljno ukazuje na potrebu organizovanja čitavog sistema mera koje društvo mora da preduzima i sprovodi u priprema zemlje i naroda za rat. Očigledno je da se one ne mogu svesti samo na pripreme oružanih snaga. U tom periodu rata na civilni sektor računa se, pre svega, da uspešno obavi svoje zadatke na razvoju drugog stratejskog ešelona, da pređe na ratnu organizaciju i da uporedo s tim izvršava veoma složene, neodložne i obimne zadatke u spasavanju i ublažavanju posledica PNU. Uspeh izvršenja ovih zadataka zavisi, pre svega, od blagovremenih priprema, njihove savremenosti, materijalnih i kadrovskih mogućnosti, što zahteva kvalitetno nov odnos na relaciji „front — pozadina” odnosno, armija — civilni sektor. Neki elementi koji su se pokazali neefikasnim još u drugom svetskom ratu moraju se svestranije sagledati i teoretski tako razraditi da njihova rešenja odgovaraju i ratu koji bi počeo PNU.

Veliki broj žrtava i obim razaranja u pojedinim gradovima i rejonima zemlje najverovatnije će prevazići mogućnosti i kapacitete civilnog sektora da zbrine sopstvene žrtve i popuni gubitke, a kamoli da blagovremeno ispunjava još i obaveze prema armiji. Lekari, transportna sredstva i druga mehanizacija biće presudni za efikasno angažovanje civilnog sektora na ovim zadacima. To uka-

zuje na činjenicu da treba tražiti nova rešenja u kojima bi raspodela sredstava i kadrova bila ravnopravnija i adekvatnija potrebama nego što je to sada slučaj.

Nadalje, ako bismo nastojali da bar približno sagledamo posledice PNU na jednoj urbanoj gradskoj celini, videli bismo da dominiraju ruševine, požari i veliki broj ljudskih žrtava. Ruševine predstavljaju neposrednu (primarnu) i naknadnu (sekundarnu) opasnost za ljudstvo, jer posledice toga nisu samo trenutnog karaktera — u fazi rušenja, već se, na specifičan način, nastavljaju i dalje. Ako bi se, u vezi s tim, broj mrtvih posmatrao u funkciji vremena, videli bismo da je u fazi rušenja (primarnog dejstva ruševine) za najkraće vreme prouzrokovan najveći broj žrtava, a da se vremenom (u fazi naknadnog dejstva) ovaj broj relativno smanjuje, a apsolutno povećava.

Posledicama PNU očigledno će biti zahvaćen veliki broj postradalih građana čije će povrede biti veoma različite. Među njima će biti mrtvih, ranjenih sa najrazličitijim stepenima i oblicima povreda i onih bez povreda, ali blokiranih u ruševinama. Neki od njih će sami sebi moći da pruže pomoć, ali će u većini slučajeva pomoć sa strane biti od presudnog značaja da bi se preživelo. Prema tome, sasvim je jasno da konačan broj mrtvih zavisi i od brzine i efikasnosti akcija građana i ostalih snaga koje se mogu angažovati na spasavanju i otklanjanju posledica.

Takvo prilaženje ovom problemu ističe nužnost pronalaženja najadekvatnijih oblika organizacije stanovništva koja će omogućiti da svaki građanin najefikasnije ispolji aktivan odnos prema svojim zadacima i obavezama u zaštiti stanovništva. Međutim, za izvršavanje ovako kompleksnih i vrlo složenih zadataka nije dovoljna samo organizacija golorukih građana. Ona mora raspolagati potrebnim tehničkim sredstvima, opremom i stručnim kadrom.

Do sada je već dovoljno jasno sagledano da je smanjivanje broja ljudskih žrtava i ublažavanje posledica jedan od osnovnih, pa i najvažnijih zadataka civilnog sektora u PNU. Ovo će biti jedan od prvih zadataka i mnogih jedinica oružanih snaga koje će se zateći u zonama PNU. Naravno, pri ovome se ima u vidu samo onaj obim angažovanja koji je neophodan da bi ove jedinice što pre pristupile izvršavanju svojih borbenih zadataka. Konačno, neke od ovih jedinica PNU može zateći u gradu, pa možda i u kasarnama, kada će biti neposredno angažovane sopstvenim problemima otklanjanja posledica udara i uspostavljanja borbene gotovosti.

Suština izvršenja ovog zadatka leži u efikasnom, pravovremenom i energičnom angažovanju svih upotrebljivih ljudskih i materijalnih snaga, da bi se u što kraćem vremenu spasao što veći broj postradalih, lokalizovali požari, uspostavilo narušeno komandovanje (rukovođenje) i povratio život u razorenom gradu ili bar u njegovim pojedinim delovima. Organizacija neposrednog izvršenja ovako važnih i složenih zadataka biće vrlo složena i specifična, pri čemu će brzina, umešnost i stručnost u proceni, donošenju i sprovođenju odluka imati odlučujući značaj u efikasnosti spasavanja i u opštoj konsolidaciji snaga i sredstava za izvršavanje narednih zadataka u proizvodnji i oružanoj borbi.

Razmatranje ublažavanja i otklanjanja posledica PNU sa tog stanovišta navodi na zaključak da društvo u ovoj oblasti mera mora primiti veoma odgovorne, složene i obimne zadatke, imajući pri njihovom rešavanju, u vidu sledeće:

da se obaveze i prava građana ne završavaju samo njihovim proklamovanjem, već da je neophodna adekvatna i sveobuhvatna organizacija u kojoj će građani svoja prava i obaveze najuspešnije ispunjavati;

da PNU potpuno eliminiše organizaciju „po nuždi” koju nije bilo moguće efikasno i blagovremeno aktivirati ni u mirnodopskim uslovima prilikom većih elementarnih nepogoda;

da je u kritičnim trenucima mnogo lakše podešavati, usavršavati i prilagođavati i manje dobru organizaciju nego obuzdavati i usmeravati stihiju;

da se unapred pripremljenom i efikasnom organizacijom spašavanja, zbrinjavanja i otklanjanja posledica neposredno utiče na moral naroda i, pre svega, na smanjivanje ljudskih i materijalnih gubitaka.

PRIPREME CIVILNOG SEKTORA

Kada su u pitanju pripreme zemlje i naroda za rat, neophodno je sagledati da one obuhvataju kompleks mera koje se preduzimaju i sprovode u svim oblastima privrede i vanprivredne delatnosti kojima društvo i u miru obezbeđuje svoju egzistenciju. One se ne bi smele poistovetiti sa pripremanjem oružanih snaga za rat, jer se te mere odnose na sve što je van organskog sastava oružanih snaga. Prema tome, pripreme oružanih snaga ne sadrže i kompleksne pripreme zemlje i naroda za rat, niti se samo na to mogu svoditi. Koji se i kakav deo priprema po značaju i obimu obavlja u oružanim snagama nije potrebno isticati, ali je činjenica da se pripreme zemlje i naroda za rat time ne iscrpljuju.

Centralno mesto u ovoj oblasti mera pripada naučnoistraživačkom radu, organizovanju, obuci i materijalnim pripremanjima.

Kada je reč o naučnoistraživačkom radu sasvim je jasno da ni jedna nauka, pa ni vojna, nije u mogućnosti pojedinačno da potpuno i svestrano teorijski razjasni i rat kao kompleksan društveni problem. Ona se manje ili više zadržava na njegovom vojnom aspektu koji ne prelazi okvire oružane borbe. Međutim, vojna nauka je najpozvanija da rat kao najsloženiju društvenu pojavu raščlani na prostije oblasti i elemente koji se i van nje mogu vrlo uspešno rešavati. Ona je nadalje obavezna da pri rešavanju ovako izdvojenih oblasti i elementarnijih problema stalno vodi brigu o njihovom uzajamnom odnosu, međusobnom uticaju i dijalektičkoj povezanosti u ratu kao celovitoj društvenoj pojavi. Posebno je pitanje koliko je ovakvih oblasti logično i svrsishodno izdvojiti, ali je sigurno da je jedna od veoma značajnih i kompleksnih oblasti upravo civilni sektor.

Dosadašnja praksa u pripremama za rat civilnog sektora potvrđuje da organizovaniji naučni rad na razjašnjavanju i sagledavanju konkretnih problem ovog sektora očigledno nedostaje, ili bar zaostaje u odnosu na rezultate koji se postižu u oružanim snagama. Konačno, ako vojna nauka rešava probleme oružanih snaga u PNU, pri tome moraju biti prisutni i sagledavani i problemi civilnog sektora, jer ih je teško, pa i nemoguće mimoilaziti.

Neka opštepoznata i dovoljno jasna saznanja o savremenom ratu mnogo se više reflektuju na civilni sektor nego na oružane snage. Nepostojanje granice između fronta i pozadine, što se tako često potencira u vojnoj teoriji, ne može ostati samo konstatacija, niti čak činjenica jednostrano prisutna i respektovana samo u nekim konkretnim rešenjima. Ova karakteristika savremenog rata mora biti suštinski i sveobuhvatno uočavana i analizirana sa svih aspekata, a ne samo sa stanovišta oružane borbe. Paralelno i ravnopravno sagledavanje svih problema i posledica u obe ove oblasti dovodi do zaključaka da raskoraka među njima u mnogim pitanjima ne bi smelo biti.

Armija je oduvek bila vezana za front, koga, u dosadašnjem smislu u savremenom ratu, ili bar u početnom periodu, više nema. Znači li to da se front, a time i oružana borba u tom periodu rata, prenosi na celokupnu teritoriju napadnute zemlje? Pored ostalih razloga i od toga su najverovatnije i pošle zemlje koje su se opredelile za opštenarodni odbrambeni rat.

Međutim, realizovanje svih komponenata opštenarodnog odbrambenog rata moguće je u daljoj fazi rata, ali ne i u početnom periodu tj. za vreme PNU. Jer, u toj fazi rata agresor je samo svojim dejstvom prisutan na određenoj teritoriji branioaca, on je nevidljiv, svuda je i nigde i protiv njega nije nemogućna borba oružjem u ruci već drugim sredstvima otpora. A to znači da koncepcije opštenarodnog odbrambenog rata i u toj fazi moraju narodu da obezbede adekvatna sredstva, metode, principe i aktivan odnos protiv agresora, odnosno, posledica njegovog dejstva (zaštitu, spasavanje, zbrinjavanje, otklanjanje posledica udara itd.).

Neki problemi organizacijsko-mobilizacijskih poslova, ličnog i materijalnog karaktera isticani su i u dosadašnjem izlaganju, ali pošto čine posebnu celinu, želimo ukazati samo na neke pojedinosti.

Sistem popune oružanih snaga ljudstvom morao bi još više odgovarati uslovima savremenog raketno-nuklearnog rata. Teorija o PNU unosi i u ovu veoma značajnu organizacijsko-mobilizacijsku meru nove poglede i zahteve. Radi se, naime, o politici crpljenja ljudskih efektivna za razvoj drugog strategijskog ešelona armije koja mora biti usmerena, prvenstveno, na gradove koji predstavljaju najverovatnije ciljeve PNU. Ovakvom orijentacijom obezbeđuje se izvlačenje vojnih obveznika ispod nuklearnog udara i obezbeđuje sigurnija rezerva vojnih obveznika sa sela koja neće biti poremećena evakuacijom.

Tehnička sredstva, pre svega, transportna i građevinska mehanizacija kojima se popunjavaju jedinice oružanih snaga, angažovana su na radovima po čitavoj teritoriji zemlje, pa i van nje, usled čega

radne organizacije neće moći da ih u kritičnom trenutku stave na raspolaganje. Slična situacija je i sa znatnim brojem vojnih obveznika koji takođe neće biti u mogućnosti da se blagovremeno jave prema rasporedu. To znači da PNU i u ovoj oblasti nameće potrebu za usavršavanjem i prilagođavanjem sistema koji moraju biti usmereni ka zameni između radnih organizacija i društveno-političkih zajednica na čijoj se teritoriji ovo ljudstvo, odnosno mehanizacija, u kritičnoj situaciji zatekne.

Već iz dosadašnjeg izlaganja očigledno je da se radi o veoma kompleksnim zadacima u civilnom sektoru čije izvršavanje zahteva temeljito i svestrano poznavanje savremenog rata, naših koncepcija, mogućnosti zaštite, spasavanja i niz drugih mera. Organizacija i priprema društva u tom smislu koje se najneposrednije sprovode i konkretizuju u svim društveno-političkim zajednicama, moraju biti poverene kvalifikovanom kadru, jer izvršavanje ovih zadataka ne trpi površnost i formalnost.

Zbog toga je školovanje ovoga kadra jedan od prvih i fundamentalnih uslova svake društveno-političke zajednice i radne organizacije kako bi svoje probleme u ovoj oblasti sveobuhvatno sagledale i kvalifikovano rešavale. Pored toga, neophodno je da i najodgovorniji faktori, počev od opštine do federacije, na kratkim kursovima, seminarima i drugim pogodnim oblicima upoznaju ovu problematiku u odgovarajućem obimu. Ovo prvenstveno zbog toga što su gotovo sve pripreme civilnog sektora prvenstveno materijalne prirode o čijoj realizaciji odlučuju ovi faktori.

Dalje, sadržaj obuke stanovništva koji po inerciji obiluje čisto vojnim znanjima i veštinama, morao bi u novim uslovima pretrpeti korenite izmene i biti više orijentisan na sopstvene probleme zaštite, spasavanja i otklanjanja nuklearnih razaranja. Mislim da ni suština priprema za vođenje opštenarodnog rata nije jedino i samo u tome da se celokupan narod osposobi za vođenje oružane borbe, tj. da svoje pravo i dužnosti u takvom ratu izvršava isključivo oružjem u ruci.

Takva koncepcija neotuđivo sadrži u sebi i mnoge druge mere i obaveze kojima se, pre svega, mora osigurati što bezbolnije preodolevanje i što masovnije preživljavanje prvih NU, kako bi se celom društvu omogućila oružana borba. Iz ovoga proističe da bi i predvojnička obuka trebalo da bude nešto manje „vojnička”, a više „građanska”, jer savremeni rat, posebno njegov početni period, zahtevaće i druge veštine, a ne samo i iznad svega vojne. Konačno, i sam naziv ovog predmeta je prevaziđen, jer ne sadrži sve što bi građanin trebalo da poznaje iz oblasti narodne odbrane u savremenom ratu.

U mnogim zemljama koje su se opredelile za takvu koncepciju, ne samo što su izvršene korekcije programa u obuci i pripremi stanovništva, već su i programi obuke u vojnim školama i jedinicama dopunjeni materijalima iz problematike civilnog sektora. Ovo se opravdava, pored ostalog, i time što znatan broj ljudskih efektivna neće biti uključen u oružanu borbu, jer će biti angažovan u organima i jedinicama civilnog sektora društveno-političkih zajednica, na kojima i baziraju mnogi zadaci narodne odbrane kao celine.

Ako bismo na kraju ovako delimičnog iznošenja pojedinih problema iz oblasti priprema društva za rat nastojali da izvučemo bar neke opšte konstatacije, dosta se jasno uočava sledeće:

PNU na specifičan način usložava celokupne pripreme zemlje i naroda za rat, pri čemu se posebno ističe njihova gotovost koja u određenim elementima mogu da budu kao u oružanim snagama;

razvoj i evoluciju armije u koncepciji opštenarodnog odbrambenog rata moraju pratiti i adekvatne mere u civilnom sektoru, jer će u protivnom usvojene koncepcije ostati jednostrane i defektne;

bez naučnoistraživačkog rada i školovanog kadra u ovoj oblasti nemoguće je izvršavati temeljite, sveobuhvatne, mnogostruko koordinirane i međusobno uslovljene pripreme na bilo kom nivou društveno-političkih zajednica.

Na kraju, moram napomenuti da je osnovni cilj ovog razmatranja samo pokušaj da se bar delimično ukaže na pojedine, veoma značajne probleme civilnog sektora koje nameće PNU.

Potpukovnik
Mato BLAŽEVIĆ